

**АРХІТЕКТУРА ВИСОКОГО ЗАМКУ ПОРІВНЯНО
З РІЗНОЧАСОВИМИ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ АНАЛОГАМИ**

**ARCHITECTURE OF THE HIGH CASTLE IN COMPARISON
WITH EUROPEAN ANALOGUES FROM DIFFERENT PERIODS**

Keywords: High Castle, Lviv, fortifications, European defensive architecture, medieval fortifications.

Ключові слова: Високий Замок, Львів, фортифікації, європейська оборонна архітектура, середньовічні укріплення.

*Third-year graduate student
Lviv Polytechnic National University, Lviv*

*Аспірант третього курсу кафедри архітектури та реставрації Національного університету
“Львівська політехніка”, Львів*

<https://doi.org/10.23939/sa2025.01.095>

Abstract

This article explores the architectural features of the High Castle in Lviv in comparison with European fortifications from different historical periods, spanning from the “motte and bailey” castles of the X–XII centuries to the Gothic strongholds of the XIII–XIV centuries and the Renaissance bastion systems of the XVI century. The study aims to identify both similarities and distinctions between the High Castle and its European counterparts by examining aspects such as the use of natural topography for defense, functional zoning, and material evolution in fortification architecture.

A key aspect of this comparison lies in the “motte and bailey” castles, a prevalent fortification type in early medieval Western Europe. These castles typically featured an artificial or natural mound (motte) crowned with a wooden or stone keep, along with an enclosed courtyard (bailey) serving economic and residential functions. The High Castle shares structural similarities with these fortifications due to its elevated location and strategic division into upper and lower courtyards. However, unlike many “motte and bailey” castles, which were predominantly wooden, the High Castle incorporated a combination of wooden and stone structures from the outset, a characteristic more typical of later fortifications such as Carcassonne in France and Windsor Castle in England.

The study further examines the impact of Gothic fortifications on the architectural evolution of the High Castle. Gothic castles such as Carcassonne and Hohenzollern prioritized tall stone walls, rounded towers, and complex defensive systems, which allowed for improved visibility and protection. While the High Castle in Lviv incorporated some of these elements, it lacked the double curtain walls and advanced moats typical of fully developed Gothic strongholds. This difference suggests a more localized approach to defensive architecture, integrating Western influences with regional construction traditions.

Анотація

У статті досліджено архітектурні особливості Високого Замку у Львові порівняно з європейськими фортифікаційними спорудами різних історичних періодів, починаючи від замків “мотте і бейлі” X–XII ст. до готичних фортець XIII–XIV ст. і ренесансних бастионних систем XVI ст. Дослідження має на меті виявити як подібності, так і відмінності між Високим Замком та його європейськими аналогами, розглядаючи такі аспекти, як використання природного рельєфу для оборони, функціональне зонування та еволюцію матеріалів у фортифікаційній архітектурі.

Ключовим аспектом цього порівняння є замки типу “мотте і бейлі”, що були поширеним типом укріплень у ранньосередньовічній Західній Європі. Ці замки, як правило, мали штучний або природний насип (мотте), увінчаний дерев'яною або кам'яною фортецею, а також закритий внутрішній двір (бейлі), що виконував господарські та житлові функції. Високий Замок структурно подібний на ці укріплення завдяки розташуванню на підвищенні та стратегічному поділу на верхній і нижній двори. Однак, на відміну від багатьох замків типу “мотте і бейлі”, які були переважно дерев'яними, Високий Замок від початку поєднував дерев'яні та кам'яні конструкції, що є характернішим для пізніших укріплень, таких як Каркассон у Франції та Віндзорський замок в Англії.

У дослідженні також розглянуто вплив готичних укріплень на архітектурну еволюцію Високого Замку. Зводячи готичні замки, такі як Каркассон та Гогенцоллерн, надавали перевагу високим кам'яним стінам, округлим вежам та складним оборонним системам, які поліпшували огляд та захист. Хоча Високий Замок у Львові містив деякі з цих елементів, йому бракувало подвійних куртин і розширених ровів, характерних для повністю розвинених готичних фортець. Ця відмінність свідчить про локалізованіший підхід до оборонної архітектури, що поєднував західні впливи із регіональними будівельними традиціями.

Постановка проблеми

Високий Замок у Львові – одна із найважливіших фортифікаційних пам'яток Східної Європи. Стратегічне розташування на Замковій горі, конструктивні особливості та історична функція в оборонній системі міста роблять його важливим об'єктом для порівняння із європейськими аналогами. Попри увагу багатьох дослідників до історії та архітектури Високого Замку, питання його співвідношення із західноєвропейськими оборонними спорудами різних періодів залишається недостатньо дослідженим.

Зокрема, недостатньо вивчено зв'язки між структурою Високого Замку та архітектурними принципами замків “*motte and bailey*”, а також вплив готичних і ренесансних фортифікацій на його розвиток. Дослідження цих паралелей допоможе глибше зрозуміти місце Високого Замку в загальноєвропейському контексті та оцінити рівень інтеграції західноєвропейських оборонних традицій у середньовічну архітектуру Львова.

Аналіз впливу західноєвропейських фортифікаційних традицій на планування та конструкцію Високого Замку дасть змогу глибше зрозуміти його місце в історії оборонної архітектури Східної Європи. Виявлення архітектурних паралелей із європейськими укріпленнями різних періодів сприятиме заповненню прогалин у дослідженні його фортифікаційної спадщини та уточненню ступеня інтеграції європейських будівельних традицій у середньовічну архітектуру Львова.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Архітектурна спадщина та еволюція фортифікацій Високого Замку у Львові вже тривалий час є предметом зацікавленості науковців, однак багато аспектів залишаються недостатньо дослідженими та систематизованими.

Попри значний масив досліджень, питання порівняння Високого Замку із європейськими аналогами залишається маловивченим. У науковій літературі відсутній комплексний аналіз, що розглядав би архітектурні паралелі між Високим Замком та європейськими фортифікаціями різних періодів.

У західноєвропейському контексті важливі праці Сідні Тоя, який у своїй книзі про замки проаналізував типи укріплень, разом із замками “*motte and bailey*”, що були поширені в Англії, Франції та Німеччині в X–XII ст. (Тоу, 1953). Поль Девіс детально дослідив еволюцію замків, зосередивши увагу на ключових конструктивних рішеннях та адаптації цього типу замків до різних ландшафтних умов (Davis, 2007). Важливі думки про пізньосередньовічні та ренесансні укріплення висловив Жан-Дені Лепаж, який зосередився на бастионних системах та інтеграції фортифікацій із природним середовищем (Lepage, 2011).

Дослідження впливу західноєвропейських традицій на планування та конструкцію Високого Замку допомогло б краще зрозуміти його місце в історії оборонної архітектури Східної Європи та сприяло б заповненню прогалин у вивченні його фортифікаційної спадщини.

Мета статті

Розглянути архітектурні особливості Високого Замку у Львові в контексті європейської оборонної архітектури різних періодів. Виявити спільні риси та відмінності між львівським замком і такими європейськими аналогами, як замки типу “*motte and bailey*”, готичні та ренесансні фортифікації.

Виклад основного матеріалу

Архітектура Високого Замку у Львові демонструє спільні риси із західноєвропейськими замками типу “*motte and bailey*”, що були найпоширенішими фортифікаційними спорудами в Англії, Франції, Німеччині та Нідерландах у X–XII ст. (Davis, 2007). Їхня структура передбачала два основні елементи: мотт – штучний або природний пагорб, увінчаний дерев'яною або кам'яною вежею, та бейлі – оточений частоколом або кам'яними стінами двір із житловими, господарськими й військовими приміщеннями (Lepage, 2011). Такий тип укріплень був популярним серед норманів, які використовували його для швидкого зведення оборонних споруд на завойованих землях (Тоу, 1953).

Як і більшість замків цього типу, Високий Замок був розташований на природній височині, що забезпечувало стратегічну перевагу та панування над навколишньою місцевістю. Подібно до бейлі, нижній двір Високого Замку виконував господарські функції, зокрема тут містилися майстерні, склади та житлові приміщення гарнізону. На верхній частині укріплення, що відповідала мотту, зосереджувались адміністративний центр та основні оборонні споруди.

На відміну від класичних замків “*motte and bailey*”, які в ранньому Середньовіччі будували переважно з дерева, Високий Замок від самого початку поєднував дерев'яні й кам'яні конструкції. Подібний перехід можна простежити і в таких фортецях, як Каркассон у Франції та Віндзор в Англії, які поступово трансформувалися від дерев'яних укріплень до кам'яних замків (Тоу, 1953).

Замок Каркассон – одна із найвідоміших середньовічних фортець Європи. Він розташований у південній частині Франції, в регіоні Окситанія. Це добре збережений приклад середньовічної фортифікаційної архітектури.

Фортецю засновано ще в римський період, але її сучасний вигляд сформувався у XII–XIV ст. під впливом короля Людовіка IX та Філіпа III. Її оборонна система містить подвійний ряд стін із численними вежами, що забезпечували додатковий захист (Panouillé, 1999).

Рис. 1. Фортеця Каркассон

Рис. 2. Віндзорський замок (Віндзор, Англія)

Одна із головних особливостей Каркассона – поєднання елементів ранніх дерев'яних укріплень із пізнішими кам'яними стінами та вежами. Аналогічну рису демонструє і Високий Замок, який поєднував кам'яні оборонні мури із дерев'яними надбудовами (Чоловський, 1910). Крім того, як і Каркассон, львівський замок відіграв важливу роль у військовій системі регіону, контролюючи ключові торговельні шляхи.

Віндзорський замок – один із найстаріших та найзначущіших королівських замків Великої Британії. Його заснував у 1070-ті роки король Вільгельм Завойовник після нормандського завоювання Англії (Davis, 2007). Первісно замок мав класичну структуру “*motte and bailey*” з дерев'яною вежею на пагорбі та підніжним двором (Рупе, 1818).

Проте в XII ст. Генріх II розпочав перебудову фортеці, замінивши дерев'яні конструкції на кам'яні. Ця перебудова зробила Віндзор одним із перших замків, що демонстрували перехід від ранньосередньовічних дерев'яних укріплень до монументальної кам'яної архітектури (Тоу, 1953). У цьому контексті можна провести аналогію з Високим Заком, який, на відміну від класичних “*motte and bailey*”, від початку будували із поєднанням дерев'яних і кам'яних конструкцій.

Ще одним важливим аспектом є стратегічне розташування обох замків. Як і Високий Замок, Віндзор домінував над навколишньою місцевістю, забезпечуючи контроль над важливими маршрутами та адміністративним центром регіону.

У XIII–XIV ст. архітектура європейських замків зазнала істотних змін завдяки розвитку готичного стилю. Основним акцентом стали високі стіни, круглі вежі для кращої оборони та рови з водою, як це видно в Каркассоні та Гогенцоллерні. Високий Замок у цьому контексті подібний на ці укріплення у використанні складної геометрії оборонних конструкцій і зонування території. Водночас він значно поступається їм за рівнем укріплення, адже не мав подвійної лінії мурів чи

розвинених ровів із системою башт, що було характерно для готичних замків Західної Європи (Чоловський, 1910; Lepage, 2011).

Гогенцоллерн – один із найвідоміших німецьких замків, розташований на вершині гори Гогенцоллерн (855 м над рівнем моря) у Баден-Вюртемберзі, неподалік міста Гайгерлох. Його перша фортеця була збудована в XI ст., однак сучасного вигляду замок набув у XIX ст. після масштабної перебудови в неоготичному стилі за наказом короля Фрідріха Вільгельма IV. Сучасний вигляд замку сформувався у XIX ст. під час його перебудови в неоготичному стилі за наказом короля Фрідріха Вільгельма IV. Характерні риси замку – масивні круглі вежі, подвійні оборонні мури, система бастіонів та використання гірського рельєфу для посилення оборони (Lepage, 2011). На відміну від Високого Замку, який виконував переважно функцію укріплення Львова, Гогенцоллерн – швидше резиденція і символ влади, а не лише оборонна споруда.

Рис. 3. Замок Гогенцоллерн

Значущою віхою в оборонній архітектурі стала поява бастіонних систем у XVI ст., які відповідали вимогам артилерійської епохи. Італійські інженери створили моделі фортифікацій із низькими і товстими стінами, які протистояли обстрілам гармат. Один із прикладів – Замок Сфорца (Castello Sforzesco) у Мілані, збудований у XV ст. та модернізований у XVI ст. відповідно до нових військових технологій.

Фортецю збудовано з товстими низькими стінами, адаптованими до використання артилерії. Одна із головних особливостей Замку Сфорца (Castello Sforzesco) – масивні бастіони, які виступають за лінію мурів і забезпечують додатковий контроль над підходами до фортеці. Така конструкція давала змогу мінімізувати мертві зони для обстрілу та підвищити ефективність оборони.

На відміну від Високого Замку, який залишився традиційною середньовічною фортецею без істотних модернізацій, Замок Сфорца є прикладом ранньомодерної військової архітектури, адаптованої до викликів артилерійської епохи (Ратич, 1961).

Серед важливих аспектів порівняння варто відзначити інтеграцію замків із природним ландшафтом. У цьому Високий Замок є прикладом гармонійного поєднання укріплення із Замковою горою, що перегукується із Мон-Сен-Мішелем у Франції. Однак, на відміну від львівської фортеці, Мон-Сен-Мішель виконував не лише оборонні, а й релігійні функції, будучи важливим центром паломництва.

Унікальна архітектура Мон-Сен-Мішель поєднує релігійні та військові елементи. Його головна особливість – розташування на острові, що робило його практично неприступним під час припливів. Фортеця оточена потужними кам'яними мурами, а на її вершині височіє готичне абатство (Lepage, 2011).

Високий Замок подібний до Мон-Сен-Мішеля тим, що також використовував природний ландшафт для оборони, він розташований на височині. Проте, на відміну від французької фортеці, він не мав релігійного значення і був побудований суто як оборонний та адміністративний центр Львова.

Висновки

Порівняння Високого Замку із європейськими фортифікаціями різних періодів дало змогу визначити як спільні, так і відмінні риси його архітектури. Подібно до замків типу “*motte and bailey*”, він використовував природну височину як ключовий елемент оборони, а його територія була функціонально розділена на господарську та оборонну частини. Крім того, поступовий перехід від дерев'яних конструкцій до кам'яних, характерний для багатьох середньовічних укріплень, простежується і в розвитку Високого Замку.

Разом із тим, на відміну від класичних “*motte and bailey*”, львівська фортеця від самого початку поєднувала дерев'яну та кам'яну архітектуру, що зближує її із розвиненішими оборонними комплексами XIII–XIV ст., такими як Каркассон і Віндзор. Водночас рівень її укріплень істотно поступався цим замкам, оскільки вона не мала подвійної лінії мурів і розвиненої системи оборонних ровів, притаманних готичним фортецям Західної Європи.

У контексті загальної еволюції фортифікацій Високий Замок не зазнав модернізацій відповідно до нових військових викликів, подібно до бастионних укріплень XVI ст., таких як Сан-Мікеле в Мілані. Це призвело до поступового втрачання стратегічного значення у пізніші епохи. Водночас його розташування на Замковій горі створювало природну фортифікаційну перевагу, що певною мірою перекується із концепцією Мон-Сен-Мішеля у Франції. Однак, на відміну від останнього, львівська фортеця не мала сакрального значення, залишаючись суто оборонною спорудою.

Отже, Високий Замок поєднує риси як ранньосередньовічних, так і розвиненіших укріплень пізнього Середньовіччя. Він інтегрував західноєвропейські традиції оборонного будівництва, але адаптував їх до умов Східної Європи. Дослідження його архітектури порівняно з іншими фортецями допомагає краще зрозуміти загальні тенденції розвитку фортифікацій та роль Високого Замку в європейському оборонному мистецтві.

Бібліографія

Ратич, О. О. (1961). Древньоруські матеріали з розкопок 1955–1956 рр. на Замковій горі у Львові. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, т. 3. С. 115–127.

Czołowski, A. (1910). *Wysoki Zamek*. Lwow: Nakładem Towarzystwa miłośników przeszłości Lwowa, s. 126.

Davis, P. (2007). *Motte and Bailey Castles*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lepage, J.-D. (2011). *Castles and Fortified Cities of Medieval Europe*. Jefferson.

Panouillé, J.-P. (1999). *Carcassonne: histoire et architecture*. Rennes: Ouest-France, p. 7.

Pyne, W. H. (1819). *The History of the Royal Residences of Windsor Castle, St. James's Palace, Carlton House, Kensington Palace, Hampton Court, Buckingham House, and Frogmore*. Vol. I. London: Printed for A. Dry. 288 p.

Toy, S. (1953). *Castles: Their Construction and History*. London.

References

Ratych, O. O. (1961). Ancient Rus Materials from the Excavations of 1955–1956 on Castle Hill in Lviv. *Materialy i doslidzhennia z arheolohii Prykarpattia i Volyni*, t. 3, s. 115–127.

Cholovskyi O. (1910). *Vysoky Zamok*. Lviv: Vydano Tovarystvom liubyteliv mynuloho Lvova, s. 126.

Davis, P. (2007). *Motte and Bailey Castles*. Cambridge.

Lepage, J.-D. (2011). *Castles and Fortified Cities of Medieval Europe*. Jefferson.

Panouillé, J.-P. (1999). *Carcassonne: histoire et architecture*. Rennes: Ouest-France, p. 7.

Pyne, W. H. (1819). *The History of the Royal Residences of Windsor Castle, St. James's Palace, Carlton House, Kensington Palace, Hampton Court, Buckingham House, and Frogmore*. Vol. I. London: Printed for A. Dry, 288 p.

Toy, S. (1953). *Castles: Their Construction and History*. London.